

บทที่ 2

ความสัมพันธ์จีน-เวียดนาม

ความนำ

ความสัมพันธ์ของจีนและเวียดนามตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี มีพัฒนาการของความสัมพันธที่หลากหลาย ทั้งความสัมพันธ์ในเชิงของความร่วมมือและความสัมพันธ์ในเชิงของความขัดแย้ง ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงได้นำเสนอถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม ตั้งแต่สถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม การดำเนินความสัมพันธ์ทั้งในเชิงของความร่วมมือ การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในฐานะมิตรประเทศ และความสัมพันธ์ในเชิงของความขัดแย้ง รวมทั้งปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสองประเทศ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามนั้น มีพัฒนาการของความสัมพันธที่แตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น จากพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามดังกล่าว จึงสามารถอธิบายโดยแบ่งตามช่วงระยะเวลาที่สำคัญได้พอสังเขปดังนี้

ช่วงแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ (ค.ศ.1950-1954)

ในวันที่ 14 มกราคม ค.ศ.1950 เมื่อโฮจิมินห์ผู้นำเวียดนามได้ประกาศว่า รัฐบาลของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องของประชาชนเวียดนาม และรัฐบาลของเขามีเจตจำนงในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับนานาประเทศ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันทางอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน และเคารพในความเป็นเอกราชของเวียดนาม หลังจากนั้นในวันที่ 18 มกราคม ค.ศ.1950 จีนก็ถือเป็นประเทศแรกที่ได้รับรองและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม ซึ่งจากการกระทำดังกล่าว ส่งผลให้โฮจิมินห์และผู้นำเวียดนามท่านอื่นๆ ในขณะนั้นมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้นำจีนเป็นอย่างมากในฐานะผู้ร่วมอุดมการณ์เลื่อมใสในลัทธิมาร์กซ-เลนิน และต่อต้านจักรวรรดินิยมและทุนนิยมด้วยกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในช่วงนี้ จึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จาก¹

1. สมาคมจีน-เวียดนาม (Sino-Vietnamese Association) ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1950 มีการก่อตั้งสมาคมจีน-เวียดนามขึ้นในกรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม โดยมีเหตุผลว่าทั้งจีนและเวียดนามมีขบวนการปลดปล่อยชาติที่มีประสบการณ์ในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อเอกราชของ

¹ Hemen Ray, *China's Vietnam War* (New Delhi: Radiant Publishers, 1983), p.4.

ประเทศที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งประชาชนชาวจีนและเวียดนามยังเป็นพันธมิตรที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ในฐานะเป็นแนวร่วมในการต่อต้านจักรวรรดินิยม ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการก่อตั้งองค์กรที่เป็นรูปธรรม ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ

2. หนังสือพิมพ์ China-Vietnam ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1950 รัฐบาลจีนได้จัดพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันเป็นภาษาจีนชื่อ "China-Vietnam" โดยมีวัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนชาวจีนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศและประชาชนเวียดนาม และเพื่อเป็นการเผยแพร่ข่าวสารของจีนและเวียดนาม รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ

3. วันแห่งความทรงจำ (commemoration day of the Chinese recognition) รัฐบาลเวียดนามได้กำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปี เป็นวันแห่งความทรงจำในการที่จีนประกาศรับรองและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม

จากความสัมพันธ์ที่แนบแน่นดังกล่าว ส่งผลให้จีนและเวียดนามในช่วงนี้มีการดำเนินความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ขณะเดียวกันช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นช่วงเวลาของสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 ที่มีการสู้รบกันระหว่างเวียดนามกับฝรั่งเศส ดังนั้น จีนและเวียดนามในฐานะมิตรประเทศ จึงได้ประกาศลงนามในข้อตกลงความช่วยเหลือทางการทหาร ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ จีนจะให้ความช่วยเหลือในด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ทางการทหารและให้การฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่เวียดนาม เพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศสในอินโดจีน² และในการช่วยเหลือขบวนการเวียดมินห์ในการทำสงครามกอบกู้เอกราชจากฝรั่งเศสนั้น จีนได้ให้ความช่วยเหลือแก่เวียดมินห์ 3 รูปแบบ คือ³

ประการแรก จีน ส่งที่ปรึกษาด้านการทหารให้เวียดมินห์ตามคำขอของคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งอินโดจีน (เมษายน 1950) โดยจัดคณะที่ปรึกษาด้านการทหารในระดับกองพัน กองพล และภาคจากกองทัพภาคที่สอง สาม และสี่ไปประจำในกองบัญชาการของกองทัพเวียดมินห์ นอกจากนี้ยังมีทหารช่างเทคนิคอีกจำนวนหนึ่งไปให้ความช่วยเหลือเวียดมินห์

ประการที่สอง จีนให้ใช้ดินแดนที่ติดต่อกับเวียดนาม (มณฑลหยุนหนานและเขตปกครองตนเองกว่างซี) เป็นที่ฝึกอาวุธให้ทหารในกองทัพเวียดมินห์ รวมถึงการฝึกให้ใช้เครื่องมือสื่อสารด้วย ในช่วงเวลาดังกล่าวจีนฝึกและติดอาวุธให้ทหารเวียดมินห์ไม่ต่ำกว่า 20,000 คน

² William J. Duiker, *China and Vietnam: The Roots of Conflict* (California: Institute of East Asian Studies, 1986), p.19.

³ เขียน ธีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน* (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 326.

ประการที่สาม จีนได้ช่วยเหลือเวียดนามห์โดยการส่งอาวุธชนิดต่างๆ รวมทั้งยานพาหนะ อุปกรณ์และเสบียงที่ใช้ในสงครามให้เฉลี่ยอย่างคร่าวๆ ตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ.1951 จนถึงสิ้นปี ค.ศ.1954 มีปริมาณโดยเฉลี่ยคือ ในปี ค.ศ.1951 เฉลี่ยเดือนละประมาณ 400 ตัน ปี ค.ศ.1952 เฉลี่ยเดือนละประมาณ 1,500 ตัน ปี ค.ศ.1953 เฉลี่ยเดือนละ 3,000 ตัน และปี ค.ศ.1954 เฉลี่ยเดือนละ 4,000 ตัน อาวุธและเสบียงเหล่านั้น ส่วนใหญ่ส่งไปจากมณฑลยูนหนาน เขตปกครองตนเองกว่างซีและเกาะไห่หนาน

จากความช่วยเหลือดังกล่าว ส่งผลให้จีนมีอิทธิพลต่อรูปแบบและยุทธวิธีในการทำสงครามของเวียดนามในการต่อสู้กับฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1951 พรรคลาวทองของเวียดนามได้ถูกก่อตั้งขึ้นตามรูปแบบของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และในเดือนกรกฎาคม คณะตัวแทนเวียดนามนำโดยฮองค็อกเวียด (Haong Quoc Viet) ได้เดินทางไปเยือนกรุงปักกิ่งของจีนและลงนามในข้อตกลงมิตรภาพจีน-เวียดนาม (Sino-Vietnamese Friendship Agreement) กับนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล⁴ โดยมีสาระสำคัญคือ จีนจะส่งผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคและผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ไปเวียดนาม เพื่อแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางการเกษตรและแร่ธาตุของเวียดนาม นอกจากนี้จีนยังอนุญาตให้นักศึกษาชาวเวียดนามเดินทางไปเข้ารับการศึกษาที่ประเทศจีนอีกด้วย และในเดือนตุลาคม คณะผู้แทนเวียดนามนำโดยตงดักถั่ง (Tong Duc Thang) ได้เดินทางไปเยือนกรุงปักกิ่ง เพื่อเข้าร่วมการเฉลิมฉลองครบรอบ 2 ปี ในการก่อตั้งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ขณะเดียวกันเมื่อมีการเฉลิมฉลองครบรอบ 7 ปี การก่อตั้งประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ก็ได้มีการกล่าวจากหลิวเซาฉี (Liu Shaoqi) ประธานาธิบดีจีนว่า “ความสัมพันธ์ของจีนและเวียดนามเป็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นและไม่สามารถแตกหักออกจากกันได้ (unbreakable friendship)” นอกจากนี้จีนยังได้เปลี่ยนชื่อ ถนนทางผ่านแห่งความขมขื่น (Chen-nan-guan) ซึ่งเป็นทางผ่านสำคัญระหว่างเขตปกครองตนเองกว่างซีของจีนและเวียดนามเป็นชื่อ ถนนทางผ่านแห่งมิตรภาพ (Mu-man-guan)* อีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศก็มีความคลางแคลงใจเกิดขึ้น เนื่องจากในปี ค.ศ.1952 ที่การประชุมสันติภาพเอเชีย-แปซิฟิกในกรุงปักกิ่ง (Asian and Pacific Peace Conference) จีนได้แสดงความปรารถนาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peaceful coexistence) กับนานาประเทศ โดยไม่ตระหนักถึงระบบการเมืองและสังคม และในการประชุมครั้งนี้ได้มีมติให้มีการลงนามหยุดยิงในเกาหลี ซึ่งมติดังกล่าวได้นำความยินดีไปสู่จีนและสหภาพ

⁴ Hemen Ray, *China's Vietnam War*, p.5.

* ดูภาคผนวก ข

ไซเวียดเป็นอย่างมาก แต่เวียดนามนั้นกลับมีท่าทีที่ตรงกันข้าม ดังจะเห็นได้จากการที่โฮจิมินห์กล่าวว่า “ประชาชนเวียดนามมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งกับการสิ้นสุดของสงครามเกาหลี ซึ่งถือเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนเกาหลี กองกำลังอาสาสมัครชาวจีน และกลุ่มประเทศประชาธิปไตยมุ่งสันติภาพ (world peace-democratic camp)⁵ โดยคำกล่าวของโฮจิมินห์นั้น มิได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ที่จะสิ้นสุดความขัดแย้งในอินโดจีนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ในขณะที่จีนยังคงรณรงค์สร้างสันติภาพอย่างต่อเนื่องนั้น แม้ว่าเวียดนามจะไม่ค่อยเห็นด้วย แต่ก็มีได้มีท่าทีที่จะต่อต้านแต่อย่างใด เนื่องจากเวียดนามยังคงต้องการพึ่งพิงความช่วยเหลือจากจีนอยู่ ต่อมาเวียดนามก็มีท่าทีที่คล้อยตามจีนมากขึ้น โดยได้ตอบสนองต่อการรณรงค์เจรจาสันติภาพของจีน โดยการทำเลอดินห์ถัม (Le Dinh Tham) หัวหน้าคณะผู้แทนของเวียดนามได้เข้าร่วมในการประชุมสมัชชาสันติภาพโลก (World Peace Council) ที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1953 ซึ่งในการประชุมดังกล่าวเขาได้แสดงเจตจำนงว่า “มีความเป็นไปได้ที่จะยุติสงครามเวียดนาม โดยการเจรจาสันติภาพกับฝรั่งเศส แต่อย่างไรก็ตาม การเจรจาดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับและเคารพความเป็นเอกราชของเวียดนามเป็นสำคัญ”

อย่างไรก็ตาม การประชุมสันติภาพโลกดังกล่าวก็ไม่สามารถยุติการสู้รบระหว่างเวียดนามกับฝรั่งเศสได้ โดยทั้งสองประเทศยังสู้รบกันอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงนี้จีนก็ยังคงให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน และจากความช่วยเหลือจากจีนดังกล่าวส่งผลให้เวียดนามสามารถพลิกสถานการณ์จากฝ่ายรับเป็นฝ่ายรุก จนนำไปสู่ชัยชนะที่สมรภูมิตีเยนเปียนฟู โดยในวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ.1954 เมื่อเวียดนามประกาศชัยชนะเหนือฝรั่งเศสที่สมรภูมิตีเยนเปียนฟูแล้ว สงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 ก็เริ่มเป็นวิกฤติการณ์ระหว่างประเทศที่ประเทศต่างๆ ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการประชุมที่เจนีวา เพื่อหาข้อยุติวิกฤติการณ์ดังกล่าว ซึ่งการประชุมดังกล่าวเริ่มขึ้น ในวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ.1954 โดยมีตัวแทนจากฝรั่งเศส, เวียดนาม, สหรัฐอเมริกา, จีน, ลาว, กัมพูชา และกลุ่มฝรั่งเศสที่ควบคุมเวียดนามเข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้ โดยเวียดนามได้แสดงเจตจำนงว่า ต้องการให้เวียดนาม ลาว และกัมพูชาเป็นเอกราชและอยู่ภายใต้การปกครองของเวียดนาม แต่ผลสรุปของข้อตกลงเจนีวา กำหนดให้ประเทศในอินโดจีน ทั้งลาว กัมพูชา และเวียดนามเป็นเอกราชซึ่งกันและกัน โดยเวียดนามต้องถอนกองกำลังทหารของตนออกจากลาวและกัมพูชา นอกจากนี้ข้อตกลงดังกล่าวยังกำหนดให้แบ่งเวียดนามออกเป็น 2 ส่วน คือ เวียดนามเหนือและ

⁵ Ibid, p.6.

เวียดนามได้ตามเส้นขนานที่ 17* รวมทั้งให้มีการเลือกตั้งทั่วไป เพื่อรวมประเทศเวียดนามในอีก 2 ปีข้างหน้า⁶ ซึ่งในตอนแรกนั้นเวียดนามมีท่าทีที่ไม่เห็นด้วย แต่ต่อมาก็ต้องยินยอม เนื่องจากแรงกดดันจากสหภาพโซเวียตและจีน และจากผลการประชุมดังกล่าว ส่งผลให้เวียดนามมีความคลางแคลงใจในความจริงใจของจีนเป็นอย่างมาก เนื่องจากในขณะนั้นเวียดนามมีความต้องการที่จะรวมประเทศ แต่จีนกลับสนับสนุนให้เวียดนามยอมรับการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการเจรจา อย่างไรก็ตาม จีนก็ได้ให้เหตุผลว่า หลังจากสิ้นสุดการประชุมเจนีวาในอีก 2 ปีข้างหน้าจะมีการเลือกตั้ง อีกทั้งจีนไม่ต้องการให้เวียดนามใช้กำลังในการรวมประเทศ เนื่องจากจีนไม่ต้องการให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคอินโดจีน แต่กระนั้นก็ตาม จากความคลางแคลงใจของผู้นำเวียดนาม ส่งผลให้เวียดนามกล่าวหาจีนว่า จีนไม่ต้องการที่จะให้เวียดนามแข็งแกร่งและสามารถรวมประเทศได้ เนื่องจากจีนมียุทธศาสตร์ที่จะแบ่งอินโดจีนเพื่อความสะดวกในการครอบครองภูมิภาคดังกล่าวในอนาคต⁷ แต่ที่จริงแล้วการที่จีนยินยอมที่จะขัดใจสัมพันธมิตรเวียดนามในการเจรจาตกลงปัญหาอินโดจีนที่เจนีวานั้น เนื่องจากจีนต้องการรักษาความเป็นเอกราชของประเทศต่างๆ ในอินโดจีน โดยการที่จีนให้การรับรองความเป็นเอกราชของลาวและกัมพูชาแทนการที่ทั้งสองประเทศจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีน ภายใต้การนำของเวียดนามตามความต้องการของเวียดนาม⁸

ดังนั้น จากความผิดหวังของเวียดนามในบทบาทของจีนที่การประชุมเจนีวา ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของจีนและเวียดนามไม่แน่นอนเหมือนแต่ก่อน แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งสองประเทศก็พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างรวดเร็ว และพยายามหลีกเลี่ยงสาเหตุที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียด โดยเฉพาะเวียดนามที่ในขณะนั้นยังคงต้องการความช่วยเหลือจากจีน ในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเป็นอย่างมาก ขณะที่จีนก็ยังคงให้ความช่วยเหลือเวียดนามอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากในเดือนธันวาคม ค.ศ.1954 จีนได้ส่งช่างเทคนิคไปเวียดนามเพื่อช่วยซ่อมแซมอุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกในการสื่อสาร ระบบการสื่อสาร บริการไปรษณีย์และการคมนาคมต่างๆ โดยเฉพาะทางรถไฟที่เชื่อมระหว่างเมืองหนานหนิง (Nanning) ของจีนกับจังหวัดกลางซอน (Lang Son) ของเวียดนาม และสร้างทางหลวงเชื่อมจากจังหวัดล้งซู

* ดูภาคผนวก ค

⁶ Eugene K. Lawson, *The Sino-Vietnamese Conflict* (New York: Praeger Publishers, 1984), p.56.

⁷ William J. Duiker, *China and Vietnam: The Roots of Conflict* (Indochina Research Monograph 1. Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California, 1986), p. 23.

⁸ เขียน วีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน*, หน้า 262-263.

(Lung Chu) ของจีนไปจังหวัดฮัว บินห์ (Hoa Binh) และจังหวัดเกา บัง (Cao Bang) ของเวียดนาม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยังคงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันอยู่ แต่การประชุมเจนีวาก็ถือเป็นสัญญาณสำคัญที่บ่งบอกถึงจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนาม

ช่วงความสัมพันธ์แห่งความคลางแคลงใจ (ค.ศ.1955-1964)

ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศได้เกิดความคลางแคลงใจระหว่างกันขึ้นมาอีก เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1955 ที่การประชุมบันดุง (Bandung Conference) กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นการประชุมของผู้นำกลุ่มประเทศแอฟริกาและเอเชีย โดยในการประชุมดังกล่าว จีนได้เสนอนโยบายอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับนานาประเทศ⁹ ซึ่งในการดำเนินความสัมพันธ์ของจีนต่อเวียดนามนั้น จีนได้กดดันให้เวียดนามรับรองว่า เวียดนามจะหยุดแทรกแซงกิจการภายในของลาว ซึ่งจากการกระทำดังกล่าวของจีน ส่งผลให้เวียดนามไม่พอใจเป็นอย่างมาก ดังนั้น จีนและเวียดนามจึงยังคงมีทัศนคติที่แตกต่างกันในกรณีของการประชุมบันดุง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีทัศนคติที่ไม่ตรงกัน แต่ทั้งสองประเทศก็ยังคงดำเนินความสัมพันธ์กันอย่างปกติ โดยในปีเดียวกัน ไโฮจิมินห์ก็ได้เดินทางไปเยือนจีนและลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพ (Treaty of Friendship) และข้อตกลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นข้อตกลงที่จีนได้เสนอความช่วยเหลือในการสร้างโรงงาน ถนน และรางรถไฟแก่เวียดนาม นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนให้นักเรียนเวียดนามเดินทางไปเข้ารับการฝึกอบรมที่จีน ขณะที่เจ้าหน้าที่เทคนิค นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพจากจีนก็จะเดินทางไปให้การฝึกอบรมที่เวียดนามเช่นเดียวกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์จีนและเวียดนามในช่วงนี้จึงยังคงเป็นความสัมพันธ์ที่สนิทแนบแน่นอยู่

จากกรงปักกิ่งของจีน ไโฮจิมินห์ก็ได้เดินทางไปยังกรุงมอสโกของสหภาพโซเวียต และจากการเยือนสหภาพโซเวียตของไโฮจิมินห์ เขาได้รับคำมั่นสัญญาจากสหภาพโซเวียตในการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคในการก่อสร้างโครงการ 25 โครงการในเวียดนาม นอกจากนี้เจ้าหน้าที่เทคนิคของเวียดนามยังจะได้เดินทางไปสหภาพโซเวียต เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมในโรงงานของโซเวียตอีกด้วย จากความสัมพันธ์ที่สนิทแนบแน่นระหว่างเวียดนามกับสหภาพโซเวียตดังกล่าว นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างจีนกับเวียดนาม และความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็ชัดเจนขึ้นในปี ค.ศ.1956 เมื่อตรงจิ้นห์ (Truong Chinh) ผู้นำเวียดนามที่นิยมจีนถูกจับกุมในฐานะที่ประสบความล้มเหลวในการปฏิรูปที่ดินของประเทศ ซึ่ง

⁹ George T.Yu, "China and The Third World," *Asian Survey* 17, 11 (November 1977): 1037.

เขาได้ใช้รูปแบบการปฏิรูปที่ดินแบบจีนและจากความล้มเหลวดังกล่าวส่งผลให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันในเวียดนามว่า รูปแบบการปฏิรูปที่ดินแบบจีนนั้นไม่เหมาะสมที่จะมาประยุกต์ใช้กับการปฏิรูปที่ดินของเวียดนาม ประกอบกับขณะนั้นเวียดนามมีความคลางแคลงใจในท่าทีของจีนที่ให้การสนับสนุนสหภาพโซเวียตในการแทรกแซงทางการทหารเข้าปราบปรามกบฏในฮังการี ปี ค.ศ.1958 โดยเวียดนามมีความกังวลว่า เวียดนามอาจถูกกระทำเช่นนั้นจากจีน และความกังวลดังกล่าวได้ถูกสะท้อนออกมาในหนังสือพิมพ์หนานดาน (Nhan Dan)* ของเวียดนามว่า “เวียดนามและจีนมีความเคารพในเอกราช อำนาจอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกันอย่างเต็มที่ โดยทั้งสองประเทศจะดำเนินความสัมพันธ์อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน” ซึ่งบทความดังกล่าวถือเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์ของเวียดนามและจีนในฐานะที่เท่าเทียมกัน และหลังจากนั้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1956 โจวเอินไหลก็ได้เยือนกรุงฮานอย ประเทศเวียดนามเป็นครั้งแรก และได้ให้คำมั่นสัญญาแก่ผู้นำเวียดนามว่า จีนจะไม่ดำเนินตามรอยของสหภาพโซเวียต และจีนจะยังคงต่อต้านพฤติกรรมชาตินิยม (chauvinism) ของประเทศต่างๆ อีกด้วย นอกจากนี้ โจวเอินไหลยังได้เดินทางไปศาลเจ้าสองพี่น้องตระกูลตง (Trung sisters) ซึ่งเป็นผู้นำการปฏิวัติต่อต้านการปกครองของจีนในช่วงปี ค.ศ.939-941 และได้ วางดอกไม้แสดงความเคารพ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า จีนจะไม่กระทำคามผิดซ้ำกับที่เคยทำมาในอดีต

ขณะเดียวกันในช่วงเวลานี้ผู้นำเวียดนามกำลังมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาภายในประเทศของตนและผลของข้อตกลงเจนีวาที่ไม่มีความเป็นรูปธรรมคือ ในวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ.1956 ซึ่งเป็นวันที่ข้อตกลงเจนีวารับให้เป็นวันเลือกตั้งเพื่อรวมชาติ แต่การเลือกตั้งดังกล่าว ก็ไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลเวียดนามใต้ภายใต้การปกครองของโงดินห์เดียม (Ngo Dinh Diem) แต่อย่างใด ดังนั้น ในช่วงกลางปี ค.ศ.1959 เวียดนามจึงได้ตัดสินใจสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร เพื่อที่จะดำเนินการต่อสู้เพื่อรวมชาติ¹⁰ จากนั้นคณะตัวแทนเวียดนามนำโดยโฮจิมินห์ก็ได้เดินทางไปเยือนกรุงปักกิ่ง เพื่อหาเสียงสนับสนุนจากจีน ซึ่งจีนก็ได้ให้การสนับสนุนเวียดนามในการต่อสู้เพื่อรวมชาติอย่างเต็มที่ และขณะที่เวียดนามได้รับความช่วยเหลือจากจีนนั้น เวียดนามก็ยังได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตและประเทศยุโรปตะวันออกอื่นๆ อีกด้วย ดังนั้น เมื่อจีนมีความขัดแย้งทางอุดมการณ์กับสหภาพโซเวียต และเปิดการโจมตีนโยบายของโซเวียตครั้งแรก โดยผ่านการตีพิมพ์บทความชื่อว่า “Long Live Leninism”

* หนังสือพิมพ์หนานดาน (Nhan Dan) เป็นหนังสือพิมพ์รายวันของเวียดนาม ตีพิมพ์เป็นภาษาเวียดนาม โดยเสนอข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์สังคม เศรษฐกิจและการเมืองของเวียดนาม

¹⁰ Eugene K.Lawson, *The Sino-Vietnamese Conflict*, p.54.

นั้น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1960 เมื่อโจวเอินไหลเดินทางไปเวียดนาม เพื่อหาเสียงสนับสนุนของเวียดนามในการต่อต้านสหภาพโซเวียต จีนจึงไม่ได้รับการตอบสนองอย่างใดจากเวียดนาม จากท่าทีดังกล่าวของเวียดนาม ส่งผลให้ความสัมพันธ์จีนและเวียดนามในช่วงนี้ไม่ค่อยแน่นอนเท่าไรนัก และในปี ค.ศ.1961 นายกรัฐมนตรีฟามวันดงของเวียดนามได้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียต เพื่อแสวงหาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารในการต่อสู้ทางอาวุธกับเวียดนามใต้ ซึ่งสหภาพโซเวียตก็ได้ให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่เวียดนามในจำนวนมากถึง 220,000,000 รูเบิล และในระหว่างการเดินทางกลับ ฟามวันดง ก็ยังได้เดินทางไปประเทศจีน เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากจีนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม จีนก็ยังคงให้การสนับสนุนแก่เวียดนามในการรวมชาติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลังจากการเดินทางไปประเทศจีนของฟามวันดง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างจีนกับเวียดนามกลับมีแนวโน้มที่ดีขึ้น โดยในเดือนตุลาคม ค.ศ.1961 โสจิมินห์ได้เดินทางไปเยือนจีน เพื่อเข้าร่วมประชุมกับเหมาเจ๋อตงประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน เกี่ยวกับความช่วยเหลือของจีนในการต่อสู้ทางอาวุธกับเวียดนามใต้ โดยเหมาเจ๋อตงได้ให้คำมั่นสัญญาในการให้ความร่วมมือทางการทหารและสนับสนุนการรวมชาติของเวียดนามอย่างเต็มที่ ซึ่งหลังจากนั้นเวียดนามก็ได้แถลงถึงความเป็นเอกภาพและมิตรภาพระหว่างประชาชนเวียดนามและประชาชนจีน” และในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์หนานดานยังได้กล่าวว่า “สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่มีอำนาจในการป้องกันประเทศ และกำลังเป็นเสาหลักของโลกในการแสวงหาสันติภาพ ประชาธิปไตย รวมทั้งเอกราชของชาติและของประเทศสังคมนิยม” นอกจากนี้ วิทยาลัยนอยยังคงให้การสนับสนุนจีน ในกรณีพิพาททางพรมแดนกับอินเดียอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนในประเด็นสงครามระหว่างจีนกับอินเดีย และกรณีวิกฤตการณ์ควาบาในปี ค.ศ.1962 ก็ได้สร้างความลำบากใจมาสู่เวียดนามเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่เวียดนามให้การสนับสนุนจีนในกรณีพิพาทพรมแดนจีนกับอินเดีย โดยเวียดนามได้กล่าวประณามอินเดียว่า เป็นผู้ต้องการขยายดินแดนและเป็นตัวแทนของจักรวรรดินิยมอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านจีน และเมื่อจีนประกาศหยุดยิงแต่ฝ่ายเดียว และเสนอการเจรจากับอินเดียนั้น เวียดนามก็มีบทบาทในการสนับสนุนและกระตุ้นอินเดียให้แสดงท่าทีตอบสนองต่อข้อเสนอของจีน นอกจากนี้โสจิมินห์ยังได้ส่งจดหมายส่วนตัวถึงผู้นำจีนและอินเดียเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี แต่ในขณะที่เวียดนามให้การสนับสนุนจีนในกรณีพิพาทกับอินเดียอย่างเต็มที่นั้น เวียดนามกลับพยายามหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับกรณีความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต นอกจากนั้นโสจิมินห์ยังคงแสวงหาหนทางรักษาความเป็นภราดรภาพระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตอีกด้วย ส่วนในกรณีของวิกฤตการณ์ควาบา เวียดนามได้เข้าข้างโซเวียตอย่างเต็มที่และกล่าวสนับสนุนโซเวียตว่า อยู่ใน

สถานะที่ถูกต้องในการต่อต้านจักรวรรดินิยมสหรัฐอเมริกา จากท่าทีของเวียดนามในการสนับสนุนสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นศัตรูของจีน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามจึงยังคงแอบแฝงไปด้วยความคลางแคลงใจซึ่งกันและกันอยู่

ขณะที่ความสัมพันธ์จีนและเวียดนามมีความตึงเครียดอยู่นั้น สหภาพโซเวียตก็ได้เพิ่มความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งกับเวียดนามมากยิ่งขึ้น โดยการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารแก่เวียดนาม ดังนั้น จากพัฒนาการของความสัมพันธ์สหภาพโซเวียตและเวียดนามดังกล่าว จึงถือเป็นการทำทนายนโยบายเวียดนามของจีนเป็นอย่างมาก โดยจีนได้รณรงค์ทำลายความน่าเชื่อถือนโยบายของสหภาพโซเวียตเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และในเดือนมกราคม ค.ศ.1963 จีนได้สนับสนุนให้มีการแสวงหาเอกภาพของพรรคคอมมิวนิสต์ทั่วโลก และแสดงเจตจำนงในการเจรจากับพรรคพีพรีพรีนึ่ง เพื่อแสวงหาเอกภาพและภราดรภาพ นอกจากนี้ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1963 หลิวเซาฉียังได้เดินทางไปเวียดนามเพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากเวียดนามในกรณีความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็ยังคงพยายามวางตัวเป็นกลางในกรณีความขัดแย้งระหว่างสองประเทศอยู่ และในการเดินทางไปเวียดนามของหลิวเซาฉีครั้งนี้ โฮจิมินห์ก็ได้กล่าวสุนทรพจน์ถึงความสำคัญของเอกภาพในค่ายสังคมนิยมว่า "สหภาพโซเวียตและจีนเป็นเสาหลักของเอกภาพในค่ายสังคมนิยม ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียกร้องให้มีการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคแรงงานของประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพื่อขจัดความแตกต่างและเพิ่มความเป็นเอกภาพในค่ายสังคมนิยม" จากสุนทรพจน์ของโฮจิมินห์และท่าทีของเวียดนามในการรักษาสัมพันธภาพกับจีน ทำให้จีนทราบว่า เวียดนามนั้นมีได้เข้าข้างสหภาพโซเวียตในการต่อต้านจีน แต่เวียดนามยังคงพยายามวางตัวเป็นกลาง โดยดำเนินนโยบายรักษาระยะห่างอย่างเท่าๆ กัน (equi-distance) ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตอยู่¹¹ ดังนั้น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1963 เมื่อเวียดนามประกาศต่อสู้ทางอาวุธกับเวียดนามใต้ จีนจึงได้ให้ความสนับสนุนเวียดนามอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันเวียดนามก็ได้ให้การสนับสนุนแก่จีนในข้อเสนขอของโจวเินไหลเกี่ยวกับการประชุมเพื่อห้ามเผยแพร่ ห้ามครอบครอง และให้ทำลายอาวุธร้ายแรง รวมทั้งอาวุธนิวเคลียร์ด้วย

ในขณะที่เวียดนามเหนือต่อสู้กับเวียดนามใต้เพื่อการรวมชาตินั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามก็มีความใกล้ชิดกันเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่เวียดนามปฏิเสธที่จะใช้

¹¹ Douglas Pike, "The USSR and Vietnam: Into The Swamp," *Asian Survey* XIX, 12 (December 1979): 1162.

ยุทธศาสตร์การรบตามแบบของสหภาพโซเวียต โดยเวียดนามได้ประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์การปฏิวัติตามแบบจีน นอกจากนั้นเวียดนามยังได้เตือนสหรัฐอเมริกาว่า “ถ้าสหรัฐอเมริกาโจมตีเวียดนาม สหรัฐอเมริกาจะต้องต่อสู้ไม่เพียงแต่เวียดนามเท่านั้น แต่ยังต้องต่อสู้กับจีนหรืออาจรวมถึงประเทศในค่ายสังคมนิยมทั้งหมดด้วย และโฮจิมินห์ยังประกาศว่า เวียดนามมีมิตรประเทศที่มีอำนาจและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ถ้าสหรัฐอเมริกาต้องการทำสงครามกับเวียดนาม” นอกจากนั้นเติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้บอกแก่โฮจิมินห์ว่า “จีนมีความตั้งใจที่จะให้ความช่วยเหลือเป็นเงินจำนวน 1,000 ล้านดอลลาร์ ถ้าเวียดนามปฏิเสธที่จะรับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียต” อย่างไรก็ตาม เวียดนามยังคงพยายามวางตัวเป็นกลางและเรียกร้องให้สหภาพโซเวียตและจีนแสวงหาหนทางแก้ปัญหาของพวกเขาโดยเร็ว เนื่องจากในขณะนั้นเวียดนามยังคงต้องการความช่วยเหลือจากทั้งสองประเทศ เพราะขณะที่จีนยังคงเป็นผู้ให้อาวุธขนาดเล็กแก่เวียดนามอย่างต่อเนื่อง เวียดนามก็ยังคงต้องการการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจว่า เวียดนามจะสามารถมีอาวุธหนักในปริมาณมากพอในการต่อสู้เพื่อรวมประเทศ ดังนั้น ในเดือนมกราคม ค.ศ.1964 คณะตัวแทนเวียดนามนำโดยเลอตันได้เดินทางไปสหภาพโซเวียต เพื่อให้ความมั่นใจกับผู้นำสหภาพโซเวียตว่า เวียดนามจะไม่เข้าข้างจีนในกรณีความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต และเวียดนามยังคงต้องการการสนับสนุนด้านอาวุธจากสหภาพโซเวียตอยู่¹²

ขณะเดียวกันในช่วงนี้สหรัฐอเมริกาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสงครามเวียดนามมากขึ้น โดยสหรัฐอเมริกาได้โจมตีเวียดนามโดยการทิ้งระเบิด ขณะที่จีนก็ยังคงให้ความช่วยเหลือเวียดนามอย่างต่อเนื่อง และจากสถานการณ์การทิ้งระเบิดที่รุนแรงดังกล่าว ส่งผลให้สหภาพโซเวียตเข้ามามีบทบาทต่อเวียดนามเช่นเดียวกัน โดยในเดือนมีนาคม ค.ศ.1964 โฮจิมินห์ได้จัดการประชุม “Special Political Conference” ระหว่างเวียดนาม จีนและสหภาพโซเวียตเพื่อหารือว่าจะทำอย่างไรกับการรุกรานของสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม และหลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบในอ่าวตังเกี๋ย (Gulf of Tonkin) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1964 จีนได้ส่งเครื่องบินต่อสู้ไปเวียดนามและเริ่มก่อสร้างสนามบินในมณฑลหยุนนานและเขตปกครองตนเองกว่างซี เพื่อเป็นสถานที่คุ้มกันภัยทางอากาศแก่เวียดนาม นอกจากนี้จีนยังคงชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ในการส่งอาสาสมัครชาวจีนไปเวียดนาม

¹² Eugene K. Lawson, *The Sino-Vietnamese Conflict*, p.50.

ช่วงความสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหว (ค.ศ.1965-1968)

ในช่วงนี้ถือเป็นช่วงสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการทำสงครามระหว่างเวียดนามกับสหรัฐอเมริกา โดยจีนยังคงทุ่มเทและให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามในการทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามในช่วงนี้เริ่มเย็นชาลง เนื่องจากผู้นำทั้งสองประเทศเริ่มมีความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกันในหลายกรณี เช่น ในกรณีของความสัมพันธ์สหภาพโซเวียตและเวียดนาม โดยในช่วงนี้จีนตระหนักว่า การรณรงค์ของสหภาพโซเวียตในการให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่เวียดนามนั้น เป็นสิ่งที่ทำทลายอิทธิพลของจีนในเวียดนามเป็นอย่างมาก และในเดือนมกราคม ค.ศ.1965 จีนมีความกังวลใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อสหภาพโซเวียตประกาศว่า อเล็กซี โคซิกิน (Alexei Kosygin) นายกรัฐมนตรีคนใหม่ของสหภาพโซเวียตจะเดินทางไปเยือนเวียดนาม ดังนั้น ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1965 หนึ่งวันก่อนที่อเล็กซี โคซิกินจะเดินทางถึงกรุงฮานอย พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ได้ส่งสาสน์ไปถึงพรรคลาวทอง โดยมีใจความว่า “สองพรรคและสองประเทศจะรวมเอกภาพและมิตรภาพเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน และจะร่วมกันต่อต้านจักรวรรดินิยมสหรัฐอเมริกา รวมทั้งลัทธิแก้ไขแบบใหม่ (New Revisionism)” แต่การกระทำดังกล่าวของจีนก็ไม่สามารถหยุดยั้งความพยายามของสหภาพโซเวียตในการแสวงหาอิทธิพลของตนในเวียดนามได้ โดยในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1965 เมื่ออเล็กซี โคซิกินและคณะเดินทางมาถึงเวียดนาม เขาก็ได้เสนอที่จะให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารจำนวนมากแก่เวียดนาม

ขณะเดียวกัน การโจมตีทางอากาศของสหรัฐอเมริกาในเวียดนามก็ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ และความรุนแรงดังกล่าวได้นำความกังวลใจมาสู่จีนเป็นอย่างมาก จากความกังวลดังกล่าว นำไปสู่การโต้เถียงในด้านยุทธศาสตร์ในการต่อสู้กับสหรัฐอเมริการะหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต โดยเฉพาะประเด็นของข้อเสนอ “การกระทำร่วมกัน” (united action) ซึ่งเป็นข้อเสนอของสหภาพโซเวียตต่อจีนในการร่วมกันให้ความช่วยเหลือเวียดนาม โดยข้อเสนอดังกล่าวมีสาระสำคัญคือ¹³

- (1) ให้สิทธิในการขนส่งอาวุธของกองกำลังทหารของสหภาพโซเวียตผ่านแดนจีนไปเวียดนามโดยทางรถไฟ
- (2) ให้ใช้พื้นที่ทางอากาศในมณฑลหยุนนานและเขตปกครองตนเองกว่างซี และให้สิทธิในการตั้งกองกำลังในบริเวณดังกล่าว จำนวน 500 นาย

¹³ King C.Chen, “Hanoi VS. Peking: Policies and Relations – A Survey,” *Asian Survey* 12, 9 (September 1972): 809.

(3) ให้ใช้เส้นทางการบินเหนือประเทศจีน

(4) ให้สิทธิในการเดินทางแก่เจ้าหน้าที่ทางการทหารของสหภาพโซเวียตจำนวน 4,000 นาย ผ่านจีนไปยังเวียดนาม

(5) ให้มีการเจรจาสามฝ่ายได้แก่ สหภาพโซเวียต จีนและเวียดนามในประเด็นสงครามและข้อเสนอของปัญหาในอนาคต

อย่างไรก็ตาม จีนก็ได้ปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว เพราะจีนไม่เชื่อว่าสหภาพโซเวียตจะมีความปรารถนาที่จะเข้าร่วมกับจีน ในการช่วยเหลือเวียดนามในการรบในสมรภูมิเวียดนามอย่างแท้จริง นอกจากนี้จีนยังกล่าวหาสหภาพโซเวียตว่า ต้องการครอบงำจีนโดยการใช้ 1 หรือ 2 สนามบินในมณฑลทางใต้ของจีน และต้องการตั้งกองกำลังทางอากาศจำนวน 500 นายภายใต้ข้ออ้างในการป้องกันทางอากาศให้แก่เวียดนาม

จากการที่จีนปฏิเสธข้อเสนอ "การกระทำร่วมกัน" ของสหภาพโซเวียต ส่งผลให้เวียดนามผิดหวังในท่าทีของจีนเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็พยายามเคลื่อนไหวเรียกร้องให้พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ ร่วมกันโน้มน้าวจีนให้ร่วมมือกับสหภาพโซเวียต เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น (Japanese Communist Party) ได้โน้มน้าวจีนให้ร่วมมือกับสหภาพโซเวียต แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากจีนอย่างหนักแน่น จากกรณี "การกระทำร่วมกัน" ดังกล่าว ส่งผลให้มีการกล่าวโทษกันไปมาระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตถึงความจริงใจในการให้ความช่วยเหลือเวียดนาม

ขณะเดียวกัน จีนก็กำลังเป็นกังวลเกี่ยวกับท่าทีของสหรัฐอเมริกาต่อเวียดนามว่า อาจจะนำมาซึ่งการเผชิญหน้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา และก่อนหน้าที่สหรัฐอเมริกาจะโจมตีทิ้งระเบิดในเวียดนามอย่างรุนแรงนั้น เหมาเจ๋อตงก็ได้แสดงเจตจำนงว่า "จีนจะไม่เข้าสู่สงครามกับสหรัฐอเมริกา เว้นแต่ถ้าจีนถูกโจมตี" และโจวเอินไหลก็ได้กล่าวอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน ค.ศ.1966 ว่า "จีนจะไม่เป็นฝ่ายริเริ่มและก่อให้เกิดสงครามกับสหรัฐอเมริกา"¹⁴ หลังจากนั้น จีนก็ปฏิเสธที่จะให้ความสนับสนุนทางอากาศแก่เวียดนามในการต่อต้านการโจมตีทางอากาศของสหรัฐอเมริกา โดยจีนได้ส่งสาสน์ถึงเวียดนามในวันที่ 16 กรกฎาคม ค.ศ.1966 มีใจความว่า จีนยืนยันที่จะไม่ส่งนักบินไปเวียดนาม เนื่องจากเวลาดังกล่าวเป็นเวลาที่ไม่เหมาะสมแต่อย่างไรก็ตาม จีนก็ยังคงกระตุ้นให้เวียดนามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา โดยใช้ยุทธวิธีการปฏิบัติตามแบบของเหมาเจ๋อตง แต่ผู้นำเวียดนามกลับมองว่า วิธีการของเหมาเจ๋อตงไม่เหมาะสมกับกรณีการต่อสู้ของเวียดนาม

¹⁴ ibids.

จากทำที่ดังกล่าวของเวียดนาม ส่งผลให้จีนตอบสนองต่อเวียดนาม โดยในต้นปี ค.ศ.1966 จีนตัดสินใจจำกัดบทบาทของตนในกรณีความขัดแย้งของเวียดนาม โดยลดการสนับสนุนและยุติการส่งอาสาสมัครชาวจีนไปเวียดนาม ขณะเดียวกัน เวียดนามกลับได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ในปี ค.ศ.1966 สหภาพโซเวียตได้ให้การสนับสนุนทางอาวุธจำนวนมากแก่เวียดนามประกอบด้วยจรวดติดอาวุธ, ปืนต่อสู้อากาศยาน, เครื่องบิน, รถถัง และเรือติดอาวุธ ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 500,000,000 ดอลลาร์ และขณะที่เวียดนามยังคงดำเนินความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตนั้น ความสัมพันธ์จีนและเวียดนามก็ยังคงเคลื่อนไหวห่างออกากันมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเวียดนามยังได้แสวงหาหนทางเปิดเจรจาสันติภาพกับสหรัฐอเมริกาเพื่อยุติสงครามเวียดนาม ซึ่งจีนมิได้เห็นด้วยกับท่าทีของเวียดนามและจีนยังกล่าวเตือนเวียดนามว่า การประนีประนอมของเวียดนามกับสหรัฐอเมริกาจะนำมาซึ่งความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของประชาชนเวียดนาม แต่คำกล่าวจากจีนก็มิได้รับความใส่ใจจากเวียดนามแต่อย่างใด

นอกจากนั้นทั้งสองประเทศยังมีท่าทีของความขัดแย้งระหว่างกันขึ้นมาอีก โดยในปี ค.ศ.1968 เวียดนามและจีนมีทัศนคติที่แตกต่างกันเกี่ยวกับกรณีที่กองกำลังสหภาพโซเวียตบุกรุกประเทศเชคโกสโลวะเกียในวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ.1968 ซึ่งจีนได้คัดค้านการกระทำดังกล่าวอย่างชัดเจน แต่เวียดนามกลับให้การสนับสนุนการกระทำของสหภาพโซเวียตอย่างเต็มที่¹⁵ จากทำที่ดังกล่าวของเวียดนาม ส่งผลให้จีนจำกัดการเผยแพร่ข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเวียดนาม และลดการสนับสนุนให้แก่เวียดนาม ดังนั้น ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในช่วงนี้จึงเป็นความสัมพันธ์ที่แผ่วไถ่ซึ่งความตึงเครียดทุกขณะ

ช่วงความสัมพันธ์ที่เริ่มร้าวฉาน (ค.ศ.1969-1974)

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่จีนและเวียดนามเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันในหลายกรณี แต่ความขัดแย้งดังกล่าวก็มิได้เปิดเผยต่อสาธารณชนเท่าไรนัก เนื่องจากทั้งสองเป็นประเทศสังคมนิยม จึงจำเป็นต้องยึดถือในหลักการของความสมานฉันท์ภายในค่ายสังคมนิยมไว้ และด้วยเหตุผลดังกล่าวจีนและเวียดนามจึงจำกัดการเผยแพร่ข่าวสารความขัดแย้งของตนต่อประชาคมโลก แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้จีนและเวียดนามก็มีความขัดแย้งซึ่งกันและกันในกรณีต่างๆ เช่น กรณีความแตกต่างระหว่างจีนกับเวียดนามเกี่ยวกับยุทธวิธีในการทำสงครามของเวียดนามกับสหรัฐอเมริกา

¹⁵ Jay Taylor, *China and Southeast Asia Peking's Relations with Revolutionary Movements* (New York: Praeger Publishers, 1974), p.60.

ส่งผลให้ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1969 จีนได้ถอนกองกำลังของตนประมาณ 40,000 นายออกจาก เวียดนาม และกรณีท่าทีของเวียดนามต่อความขัดแย้งจีนและสหภาพโซเวียต โดยจีนกับสหภาพโซเวียตเริ่มมีความขัดแย้งกันโดยตรงในเรื่องของพรมแดนในปี ค.ศ.1969 และเมื่อมีการปะทะกันของกองกำลังสหภาพโซเวียตและจีนในบริเวณแม่น้ำอัสซูรี (Ussuri) จีนก็ไม่ได้รับการเขียนถึงจากสื่อของเวียดนามแต่อย่างใด จากการกระทำดังกล่าวของเวียดนามได้นำความผิดหวังมาสู่จีนเป็นอย่างมาก ดังนั้น จากความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตดังกล่าว จึงนำไปสู่ความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์จีนและเวียดนามก็มีท่าทีที่ดีขึ้น เนื่องจากหลังจากการเสียชีวิตของโฮจิมินห์ ในวันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1969 ผู้นำเวียดนามได้ถือโอกาสแสดงถ้อยแถลงซึ่งเป็นเจตจำนงของโฮจิมินห์ในการที่ต้องการดำเนินความสัมพันธ์ฉันมิตรกับจีน โดยในการนี้ โจวเอินไหลนายกรัฐมนตรีจีนได้เดินทางไปกรุงฮานอยและแสดงความเคารพต่อศพของโฮจิมินห์ ซึ่งโจวเอินไหลถือเป็นผู้นำต่างชาติท่านแรกที่เดินทางไปถึงเวียดนาม และจากการเดินทางของโจวเอินไหลในครั้งนี้ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของจีนและเวียดนามสามารถฟื้นฟูขึ้นตามลำดับ โดยในเดือนตุลาคม ค.ศ.1969 ฟามวันดงนายกรัฐมนตรีเวียดนามได้เยือนปักกิ่ง เพื่อเข้าร่วมการประชุมฉลองครบรอบ 20 ปีของการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน

แต่ความสัมพันธ์จีนและเวียดนามก็ถูกกระทบกระเทือนอย่างหนัก เมื่อการประชุมสุดยอดอินโดจีน (Indochinese Summit Conference) ที่จัดขึ้นในเมืองกว่างโจว ประเทศจีน ระหว่างวันที่ 24-25 เมษายน ค.ศ.1970 โดยมีประเด็นสำคัญในการประชุมคือ การแก้ปัญหาความไม่สงบภายใน 3 ประเทศอินโดจีน ได้แก่ ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งจีนได้เสนอให้มีการก่อตั้งแนวร่วมของประชาชนในอินโดจีน (Indochinese People's United Front) ภายใต้การสนับสนุนของจีน จากการก่อตั้งแนวร่วมของประชาชนในอินโดจีนดังกล่าว ส่งผลให้จีนมีบทบาทสำคัญในการยุติความขัดแย้งในอินโดจีน เช่น กรณีของลาว จีนได้แถลงในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1971 ว่า การก้าวร้าวและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลาวยังคงเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงแก่จีน ซึ่งประชาชนจีนจะให้ การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทั้ง 3 ประเทศในอินโดจีน จากท่าทีดังกล่าวของจีนส่งผลให้เวียดนามมีความกังวลเกี่ยวกับอิทธิพลของจีนที่เพิ่มขึ้นทุกขณะ อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็ยังคงวิตกกังวลเกี่ยวกับการทิ้งระเบิดของสหรัฐอเมริกาในเวียดนามเป็นอย่างมาก โดยหลังจากที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันของสหรัฐอเมริกาปฏิเสธที่จะยุติการโจมตีทางอากาศในเวียดนาม เวียดนามก็ยังคงมีความกังวลเป็นอย่างมากเกี่ยวกับท่าทีของสหรัฐอเมริกา และเมื่อเหตุการณ์รุนแรงเข้าขั้นวิกฤติ โจวเอินไหลก็ได้เดินทางอย่างลับๆ ไปเวียดนามในเดือนมีนาคม ค.ศ.1971 เพื่อชี้ให้เห็นว่า จีนยังคงให้การสนับสนุนแก่เวียดนาม และโจวเอินไหลก็ได้กล่าว

สุนทรพจน์โดยยืนยันว่า “ประชาชนจีนไม่กลัวที่จะทุ่มเทความช่วยเหลือครั้งยิ่งใหญ่ให้แก่ประชาชนในอินโดจีนจนกว่าจะถึงชัยชนะครั้งสุดท้าย...ประชาชนเวียดนาม ลาว และกัมพูชาล้วนเป็นพี่น้องของเราทั้งในยามมีชีวิตและเสียชีวิต พวกเราจะต่อสู้ร่วมกัน พวกเราจะชนะด้วยกัน”¹⁶ และประเด็นสุดท้ายของการประชุมกับฟามวันดงนั้น โจวเินไหลก็ได้ให้คำมั่นสัญญาในการให้ความช่วยเหลือทั้งหมดแก่เวียดนาม

ขณะที่จีนยังคงให้การสนับสนุนเวียดนามในการต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา นั้น นโยบายของจีนต่อสหรัฐอเมริกาก็ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยจีนได้ดำเนินยุทธวิธีแนวร่วมระดับบน (United Front from Above)* กับสหรัฐอเมริกา ซึ่งจีนได้ตัดสินใจสิ้นสุดการโดดเดี่ยวตนเองและหันไปปรับความสัมพันธ์ขึ้นปกติกับสหรัฐอเมริกา เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาในการรับมือกับภัยคุกคามจากสหภาพโซเวียต โดยจีนมีความเชื่อว่าการที่จะประสบความสำเร็จในการเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้นั้น จีนต้องดำเนินการแบ่งแยกศัตรูให้ออกเป็น 2 ฝ่าย และเพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งให้แก่ตนเอง จีนจะต้องดำเนินการตามคำขวัญที่ว่า “รวมกับฝ่ายหนึ่งเพื่อร่วมกันโจมตีอีกฝ่าย” (Unite with One Faction to Attack Another) ประกอบกับขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกาก็มีเจตจำนงในการปรับความสัมพันธ์กับจีนเช่นกัน

ในช่วงนี้ความสัมพันธ์อันดีของจีนและสหรัฐอเมริกาก็ชัดเจนขึ้น โดยในเดือนเมษายน ค.ศ.1971 จีนได้เชิญทีมปิงปองของสหรัฐอเมริกาให้มาเยือนกรุงปักกิ่ง ประเทศจีน และในงานเลี้ยงต้อนรับ โจวเินไหลก็ได้กล่าวแก่ทีมปิงปองของสหรัฐอเมริกาว่า การมาเยือนของพวกเขาถือเป็นประวัติศาสตร์หน้าใหม่ “new page” ในการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนจีนกับประชาชนสหรัฐอเมริกา จากการดำเนินการทูตปิงปอง (ping-pong diplomacy) ของจีนดังกล่าวได้นำความชื่นเคืองใจมาให้แก่เวียดนามเป็นอย่างมาก โดยเวียดนามเชื่อว่า การปรับความสัมพันธ์ของสหรัฐอเมริกาและจีนจะนำมาซึ่งความเสียหายแก่เวียดนาม และการเยือนกรุงปักกิ่งของเฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1971 ยิ่งเป็นการเพิ่มความไม่ไว้วางใจของเวียดนามต่อจีน

¹⁶ Hemen Ray, *China's Vietnam War*, p.41.

* แนวร่วมระดับบน (United Front from Above) คือ ยุทธวิธีที่จีนใช้แสวงหาแนวร่วมและมิตรในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาล จีนจะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ ทั้งที่มีอุดมการณ์และระบบการปกครองเหมือนกันและแตกต่างจากจีน ยุทธวิธีแนวร่วมระดับบนที่ขยายความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่างๆ นี้ มักจะดำเนินไปเมื่อจีนมีเป้าหมายเกี่ยวกับความมั่นคงเพื่อแสวงหามิตรประเทศในการต่อสู้กับศัตรูที่คุกคามความมั่นคงของจีน

มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การซื้อเชิญประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันให้มาเยือนกรุงปักกิ่งยังได้นำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่เสื่อมถอยลงอย่างรวดเร็วระหว่างจีนกับเวียดนาม

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ.1971 ตัวแทนระดับสูงจากจีนก็ได้เดินทางมากรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม เพื่อสรุปสาระสำคัญในการเยือนของเฮนรี คิสซิงเจอร์ ซึ่งผู้นำเวียดนามได้รับการบอกเล่าจากจีนว่า “คำถามของการประชุมกับเฮนรี คิสซิงเจอร์นั้นครอบคลุมถึงประเด็นความไม่สงบภายในอินโดจีน ซึ่งสหรัฐอเมริกาเชื่อมโยงการแก้ปัญหาของอินโดจีนกับปัญหาได้วันเข้าด้วยกัน โดยสหรัฐอเมริกาได้มีเจตจำนงที่จะถอนกองกำลังของตนออกจากไต้หวันพร้อมกับการถอนกองกำลังออกจากอินโดจีน” และจีนก็ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นการถอนกองกำลังของสหรัฐอเมริกาออกจากเวียดนามได้เป็นอันดับแรก หลังจากนั้นอีก 5 วันต่อมาคือ ในวันที่ 18 กรกฎาคม ค.ศ.1971 จีนได้ส่งสาสน์ถึงเวียดนาม ในประเด็นข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาในการสิ้นสุดสงครามเวียดนาม โดยข้อเสนอดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ¹⁷

1. สหรัฐอเมริกาจะถอนกองกำลังของตนออกจากเวียดนาม โดยเวียดนามจะต้องปล่อยนักโทษสงครามชาวสหรัฐอเมริกา (prison of war: POWS) ที่ถูกเวียดนามจับตัวไป ขณะทำสงครามในเวียดนาม โดยเวียดนามจะต้องปล่อยนักโทษสงครามก่อน วันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1971

2. ให้มีการหยุดยิงทั่วทั้งอินโดจีน และปฏิบัติตามข้อตกลงเจนีวา ค.ศ.1954

จากข้อเสนอดังกล่าวของสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้จีนเริ่มกดดันเวียดนามให้ยอมรับข้อเสนอของสหรัฐอเมริกา แต่เวียดนามก็ยังคงมีท่าทีแข็งกร้าว นอกจากนี้เวียดนามยังได้บอกแก่จีนว่า “เวียดนามคือ ประเทศของเรา จีนไม่มีสิทธิ์ที่จะนำเรื่องของเวียดนามไปถกเถียงกับสหรัฐอเมริกา และจีนยังคงมีความผิดในปี ค.ศ.1954 อยู่ ดังนั้น จีนไม่ควรที่จะสร้างความผิดอื่นๆ อีก”¹⁸ ดังนั้น ทศนคติของเวียดนามต่อจีนในช่วงนี้จึงแอบแฝงไปด้วยความเคลงใจเป็นอย่างยิ่ง

ขณะที่เวียดนามมีความไม่ไว้วางใจและสงสัยในนโยบาย รวมทั้งการกระทำของจีนอยู่ในนั้น ในทางกลับกันจึงถือเป็นโอกาสสำหรับสหภาพโซเวียตในการเพิ่มอิทธิพลของตนในเวียดนาม ดังนั้น สถานีวิทยุมอสโกจึงได้แถลงว่า ผู้นำของจีนได้เข้าไปอยู่ในค่ายจักรวรรดินิยมแล้ว นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังกล่าวยืนยันว่า หนึ่งในวัตถุประสงค์หลักของการซื้อเชิญประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันของจีนคือ การทำให้ค่ายสังคมนิยมแตกแยก และเพื่อบรรลุข้อตกลงของจีนกับสหรัฐอเมริกา โดยแอบซ่อนอยู่ข้างหลังประชาชนเวียดนาม นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังแถลงย้ำอีกว่า เวียดนาม

¹⁷ Hemen Ray, *China's Vietnam War*, p.46.

¹⁸ *Ibids.*, p.46.

จะต้องรับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตในการต่อสู้ทางอาวุธควบคู่ไปกับการแสวงหาสันติภาพอย่างต่อเนือง และขณะนี้ก็มีเพียงวิธีเดียวที่จะแก้ปัญหาอินโดจีนได้คือ สหรัฐอเมริกาควรที่จะละทิ้งนโยบายการรุกรานอินโดจีน และต้องถอนกองกำลังของตนทั้งหมดออกจากบริเวณดังกล่าวโดยไม่มีเงื่อนไข มิฉะนั้นสหรัฐอเมริกา也不能แก้ปัญหาของอินโดจีนได้ และสหภาพโซเวียตยังได้เน้นย้ำถึงความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารที่ได้ให้แก่เวียดนามในอดีตตั้งแต่ ค.ศ.1955 - 1967 ว่า สหภาพโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินจำนวน 320,000,000 รูเบิล ซึ่งถูกนำไปลงทุนในกิจการต่างๆ มากกว่า 150 กิจการทั้งทางอุตสาหกรรมและการเกษตร และตั้งแต่ ค.ศ.1964 สหภาพโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่เวียดนามประกอบด้วยขีปนาวุธ, อุปกรณ์เรดาร์, เครื่องบินเจ็ท, ปืนต่อสู้อากาศยาน รวมทั้งได้ส่งผู้เชี่ยวชาญชาวสหภาพโซเวียตจำนวนมากกว่า 3,600 คนไปสอนเทคนิคทางการทหารที่จำเป็นแก่ทหารเวียดนาม ขณะเดียวกันผู้เชี่ยวชาญชาวเวียดนามมากกว่า 4,000 คนก็ได้เข้ารับการอบรมในสหภาพโซเวียต¹⁹

ขณะที่สหภาพโซเวียตยังคงเน้นย้ำบทบาทของตนในการให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามอย่างต่อเนื่องนั้น จีนก็พยายามสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้นำเวียดนามว่า จีนจะไม่ขายผลประโยชน์ของประชาชนเวียดนามเพื่อบรรลุข้อตกลงกับสหรัฐอเมริกา และในต้นเดือนกันยายน ค.ศ.1971 รัฐบาลจีนก็ได้กล่าวคัดค้านสหรัฐอเมริกาในการทิ้งระเบิดในจังหวัดควาง บินห์ (Quang Binh) ของเวียดนาม และให้สัญญาว่า จีนจะยังคงให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนาม นอกจากนี้จีนยังส่งคณะทำงานด้านเศรษฐกิจนำโดยหลี่เซียนเนียน (Li Xiannian) รองนายกรัฐมนตรีจีนไปเยือนเวียดนาม เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่เวียดนามว่า จีนยังคงมีมิตรภาพที่ดีต่อเวียดนามอย่างต่อเนื่อง และในวันที่ 27 กันยายน ค.ศ.1971 จีนและเวียดนามได้ร่วมลงนามในข้อตกลงการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารจากจีนต่อเวียดนามสำหรับปี ค.ศ.1972 อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอและสัญญาดังกล่าวของจีนก็ล้มเหลวในการที่จะทำลายความคลางแคลงใจของเวียดนามเกี่ยวกับพัฒนาการของความสัมพันธ์จีนกับสหรัฐอเมริกา เพราะในช่วงเวลาเดียวกันสหรัฐอเมริกาก็ได้โจมตีทิ้งระเบิดทั้งทางอากาศและทางทะเลอีกครั้ง และในวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ.1972 สหรัฐอเมริกาได้ทิ้งระเบิดเพิ่มขึ้นและประกาศปิดท่าเรือไฮฟอง (Hiphong) รวมทั้งท่าเรืออื่นๆ ในเวียดนาม ประกอบกับความขัดแย้งจีนและเวียดนามในกรณีหมู่เกาะทะเลจีนใต้ โดยในปี ค.ศ.1973 จีนได้ประกาศเตือนเวียดนามว่า จีนจะไม่อนุญาตให้ประเทศใดเข้าครอบครองเกาะใดๆ

¹⁹ Ibid., p.50.

ในหมู่เกาะสแปรตลีย์²⁰ นอกจากนั้นความขัดแย้งก็ทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อจีนส่งกองกำลังเข้ายึดครองหมู่เกาะพาราเซลจากเวียดนามในเดือนมกราคม ค.ศ.1974 ส่งผลให้ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1974 เวียดนามได้ระงับกิจกรรมของสมาคมจีน-เวียดนามไว้ชั่วคราว และจากความขัดแย้งดังกล่าว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของจีนและเวียดนามคุกรุ่นขึ้นมาอีกครั้ง ดังนั้น ความขัดแย้งที่แอบแฝงระหว่างจีนกับเวียดนามจึงยังคงดำเนินต่อไป

ช่วงความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง (ค.ศ.1975-1978)

หลังจากชัยชนะของเวียดนามในสงครามเวียดนามเมื่อปี ค.ศ.1975 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามก็เริ่มเสื่อมทรามลง ซึ่งอาจมีสาเหตุเนื่องมาจากความหวาดระแวงซึ่งกันและกันของทั้งสองประเทศ ประกอบกับในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จีนได้หันไปเน้นยุทธวิธีแนวร่วมระดับบนโดยหันไปสนิทสนมกับประเทศตะวันตก ทำให้อิทธิพลของจีนต่อเวียดนามลดลง และส่งผลให้ความช่วยเหลือของจีนต่อประเทศต่างๆรวมทั้งเวียดนามลดลงตามไปด้วย²¹ โดยจีนจะให้ความช่วยเหลืออย่างเพียงพอต่อความจำเป็นเท่านั้น และยังแนะนำให้เวียดนามพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด แต่จากการที่เวียดนามต้องการที่จะบูรณะประเทศและเร่งพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เวียดนามจึงทวีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตมากขึ้น เพราะสหภาพโซเวียตสามารถให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามได้มากกว่าจีน ประกอบกับช่วงนี้จีนและเวียดนามมีความขัดแย้งกันหลายกรณี ซึ่งความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามในช่วงนี้ ได้แก่ กรณีพิพาทเรื่องพรมแดนและการแย่งชิงกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ กรณีพิพาทชาวเวียดนามเชื้อสายจีน (ชาวฮั่ว) เป็นต้น นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างกัมพูชาประชาธิปไตยกับเวียดนามก็ยิ่งได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามอีกด้วย โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

ก) กรณีพิพาทเรื่องพรมแดน จีนและเวียดนามมีพรมแดนร่วมกันประมาณ 1,347 กิโลเมตร ซึ่งพรมแดนดังกล่าวนี้ ได้รับการปักปันและลงนามระหว่างราชวงศ์ชิงของจีนกับรัฐบาลฝรั่งเศสในสนธิสัญญาจีน-ฝรั่งเศสปี ค.ศ.1887 และ ค.ศ.1895 ในสมัยอาณานิคม แม้ว่าในสภาพที่เป็นจริงจะมีความแตกต่างเหลื่อมล้ำกันทางดินแดน แต่ในปี ค.ศ.1957-1958 พรรคคอมมิวนิสต์

²⁰ G.D.Loesch, "The Sino-Vietnamese Conflict in Recent Historical Perspective," *Survey* 24, 2 (Spring 1979): 135-136.

²¹ Majorie Niehaus, "Vietnam 1978: The Elusive Peace," *Asian Survey* XIX, 1 (January 1979): 91.

ของจีนและพรรคลาวแดงของเวียดนามก็ได้ตกลงร่วมกัน ในการเคารพเส้นเขตแดนและรักษา สถานภาพเดิมของพรมแดนดังกล่าวไว้ แต่อย่างไรก็ตาม จากความเหลื่อมล้ำทางพรมแดน ดังกล่าว ส่งผลให้เมื่อจีนและเวียดนามเกิดความขัดแย้งกันบริเวณพรมแดนของทั้งสองจึงเกิดการ ประทะกันอยู่เสมอ โดยมีการปะทะกันเพิ่มขึ้นหลังปี ค.ศ.1975 และชัดเจนขึ้นในปี ค.ศ.1978²² ดังจะเห็นได้จากสถิติข้อพิพาทเรื่องพรมแดนที่ทางการจีนเปิดเผย ดังนี้²³

ปี	จำนวนกรณีพิพาท
1974	121
1975	439
1976	986
1977	752
1978	1,108
1979 (จนถึงวันที่ 16 ก.พ.)	129

นอกจากข้อพิพาทดินแดนทางบกแล้ว จีนและเวียดนามยังมีข้อพิพาทดินแดนทางทะเล ด้วยคือ ในบริเวณอ่าวตังเกี๋ยระหว่างชายฝั่งทะเลของเวียดนามกับเกาะไห่หนานของจีน ซึ่งทั้งสอง ประเทศมักจะกล่าวอ้างถึงอำนาจอธิปไตยของตนเหนือหมู่เกาะ 2 หมู่เกาะสำคัญ ได้แก่²⁴

1. หมู่เกาะพาราเซล (Paracel) ซึ่งจีนเรียกว่าหมู่เกาะซีซา (Xsisha) โดยหมู่เกาะ ดังกล่าวอยู่ระหว่างชายฝั่งของเวียดนามกับเกาะไห่หนานของจีน
2. หมู่เกาะสแปรตลีย์ (Spratly) ซึ่งจีนเรียกว่าหมู่เกาะหนานซา (Nhansha) ที่อยู่ใน ทะเลจีนใต้

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²² Ramses Amer, "The Territorial Disputes between China and Vietnam and Regional Stability," *Contemporary Southeast Asia* 19, No.1 (June 1997): 88.

²³ ลี มั่น กิน, *สงครามจีน-เวียดนาม*, วารินทร์ สิ้นสูงสุด, จำ ทองบุญชู และปราวดี วรณจิต แปล (กรุงเทพฯ: สายใจ, 2525), หน้า 23.

²⁴ Marek Thee, *The China-Vietnam-Indochina Conflict: The Search for Solutions*, International Conference on "Alternative Development Strategies and the Future of Asia" New Delhi, March 11-17, 1980, p.12.

โดยในอดีตทั้งจีนและเวียดนามต่างกล่าวอ้างถึงกรรมสิทธิ์ของตนในการครอบครอง หมู่เกาะดังกล่าวอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จาก²⁵

การกล่าวอ้างกรรมสิทธิ์ของเวียดนาม

- สมัยราชวงศ์เหงียน (Nguyen) ในปี ค.ศ.1816 จักรพรรดิเกีย ลอง (Gia Long) ได้กล่าวอ้างถึงกรรมสิทธิ์ในการครอบครองหมู่เกาะพาราเซล และปี ค.ศ.1835 จักรพรรดิมินห์ มาง (Minh Mang) ได้ส่งคณะสำรวจไปกำหนดเส้นเขตแดนและก่อสร้างพระเจดีย์ในบริเวณดังกล่าว

- ในปี ค.ศ.1931 อันนัม (Annam) รัฐอารักขาของฝรั่งเศส ได้กล่าวอ้างถึงการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะพาราเซล และตั้งแต่ปี ค.ศ.1935 - 1945 ได้เข้าครอบครองหมู่เกาะดังกล่าวอย่างถาวร

- กองกำลังฟรังโก-เวียดนาม (Franco-Vietnamese forces) ได้เข้าไปอยู่อาศัยในบริเวณหมู่เกาะพาราเซลอีกครั้งในปี ค.ศ.1947 นอกจากนี้ฝรั่งเศสและเวียดนามได้ตกลงร่วมกันว่า หมู่เกาะพาราเซลเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนเวียดนาม

- ระหว่างปี ค.ศ.1950-1955 เวียดนามยังคงยึดครองหมู่เกาะพาราเซล แต่ในเดือนธันวาคมปี ค.ศ.1955 จีนก็ได้เข้ามาตั้งกองกำลังทหารทางตะวันออกของหมู่เกาะดังกล่าว

- ในเดือนมกราคม ค.ศ.1974 จีนได้ใช้กำลังเข้าครอบครองทางตะวันตกของหมู่เกาะพาราเซล

- ระหว่างปี ค.ศ.1975-1976 เนื่องจากการประสบความสำเร็จในการรวมชาติของเวียดนาม ส่งผลให้เวียดนามกล่าวอ้างถึงกรรมสิทธิ์ของตนเหนือหมู่เกาะพาราเซลมากยิ่งขึ้น

การกล่าวอ้างกรรมสิทธิ์ของจีน

- ในศตวรรษที่ 19 และ 20 จีนได้กล่าวว่า ได้มีชาวจีนจากเกาะไห่หนานไปทำประมงที่หมู่เกาะพาราเซลอยู่เสมอ

- สมัยราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty) ในปี ค.ศ.1902 และ ค.ศ.1908 จีนได้ส่งคณะสำรวจไปหมู่เกาะพาราเซล นอกจากนี้ยังได้ชักธงชาติจีน และรัฐบาลจีนได้กล่าวอย่างเป็นทางการว่า หมู่เกาะต่างๆ อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของจีนมากกว่าครึ่งศตวรรษ ซึ่งจีนยังได้กล่าวว่า ราชวงศ์เหงียนของเวียดนามไม่มีสิทธิ์กล่าวอ้างหรือครอบครองหมู่เกาะดังกล่าว

²⁵ Stein Tonnesson, "The Paracels: The 'Other' South China Sea Dispute,"

- ในทศวรรษ 1920 เมื่อบริษัทญี่ปุ่นได้รับสัมปทานในการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างในหมู่เกาะพาราเซล การให้สัมปทานในการก่อสร้างของญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นก็จำเป็นที่จะต้องขออนุญาตทำสัมปทานจากจีน (เจ้าหน้าที่มณฑลกวางตุ้ง)
- ในปี ค.ศ.1938 เมื่อฝรั่งเศสได้ตั้งกองกำลังทางทหารในบริเวณหมู่เกาะพาราเซล ฝรั่งเศสก็ได้แจ้งแก่จีนอย่างเป็นทางการว่า การกระทำดังกล่าวเป็นเพียงการต่อต้านการขยายอำนาจของญี่ปุ่น และฝรั่งเศสไม่มีทางที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งทางอ้อมระหว่างจีนกับฝรั่งเศส (ในนามของอันนัม)
- เดือนธันวาคม ค.ศ.1946 กองกำลังทหารเรือของจีนได้จัดตั้งกองกำลังบนเกาะวูดดี้ (Woody Island) ซึ่งเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดในหมู่เกาะพาราเซล
- ระหว่างปี ค.ศ.1955-1956 จีนยังคงตั้งกองกำลังทางทหารอยู่บนหมู่เกาะพาราเซล
- ในเดือนมกราคม ค.ศ.1974 กองกำลังจีนได้ขับไล่กองกำลังเวียดนามใต้ออกจากหมู่เกาะพาราเซล และในปีเดียวกันหมู่เกาะพาราเซลทั้งหมดได้ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของจีนอย่างถาวร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในปี ค.ศ.1974 จีนจะสามารถครอบครองหมู่เกาะพาราเซลได้ทั้งหมด แต่เวียดนามในขณะนั้นก็ไม่ได้ทำการประท้วงการกระทำของจีนอย่างเป็นทางการ แต่หลังจากสิ้นสุดสงครามอินโดจีน เวียดนามก็เริ่มยืนยันและกล่าวอ้างถึงกรรมสิทธิ์ของตนเหนือหมู่เกาะดังกล่าว โดยในปี ค.ศ.1975 เวียดนามได้ใช้กำลังเข้ายึดครองหมู่เกาะหนานซาของจีน และประกาศว่าดินแดน 2 ใน 3 ของอ่าวตังเกี๋ย รวมทั้งหมู่เกาะหนานซาและซีซาเป็นดินแดนของเวียดนามซึ่งถูกจีนยึดครองไป²⁶ และในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน จีนก็ได้กล่าวถึงกรณีพิพาทเหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกว่า หมู่เกาะสแปรตลีย์เป็นดินแดนส่วนหนึ่งของจีนและเกาะต่างๆ ที่ถูกยึดครองไปทุกเกาะนั้น จีนจะต้องได้รับคืนทุกๆ เกาะ นอกจากนั้นจีนยังได้เพิ่มกองกำลังบริเวณพรมแดนจีน-เวียดนาม ขณะที่เวียดนามก็ได้ส่งกองกำลังของตนเข้าไปในบริเวณพรมแดนดังกล่าวเช่นเดียวกัน ส่งผลให้ตลอดทั้งพรมแดนจีน-เวียดนามมีความตึงเครียดเป็นอย่างยิ่ง

ข) **กรณีพิพาทชาวเวียดนามเชื้อสายจีน (ชาวฮั่ว)** เนื่องจากจีนกับเวียดนามมีความสัมพันธ์กันมายาวนานและมีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้เวียดนามมีชาวเวียดนามเชื้อสายจีนอาศัยอยู่มากทั้งทางภาคเหนือและภาคใต้ โดยในปี ค.ศ.1978 มีชาวจีนในเวียดนาม

²⁶ Sheldon W.Simon, *China and Southeast Asia: Protector or Predator?*, p.12.

ประมาณ 1.5 ล้านคน ซึ่งประมาณ 300,000 คนอาศัยอยู่ในเวียดนามเหนือ²⁷ โดยส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพอยู่ในโรงงานเหมืองแร่ ทำการประมง และเป็นชาวนา ส่วนในเวียดนามใต้ นั้น ชาว จีนส่วนใหญ่มีบทบาทในการควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเวียดนามใต้ โดยเฉพาะ ภาคการผลิตสินค้าต่างๆ ซึ่งเมื่อทั้งสองประเทศเกิดความขัดแย้งกัน ชาวจีนในเวียดนามหรือชาว เวียดนามเชื้อสายจีนจำนวนมากมักตกเป็นเหยื่อของการเมืองระหว่างประเทศ เช่น ประมาณ กลางเดือนมีนาคม ค.ศ.1978 เวียดนามใต้ดำเนินนโยบายเปลี่ยนแปลงเวียดนามใต้ให้เป็นสังคม นิยมตามรูปแบบของเวียดนามเหนือ โดยยึดปัจจัยการผลิตและธุรกิจของชาวจีนในเวียดนาม ประมาณ 30,000 กิจการเข้าเป็นของรัฐ และให้ใช้ระบบสกุลเงินแบบใหม่ พร้อมทั้งดำเนิน มาตรการเข้มงวดกับชาวจีนที่ประกอบการค้าส่วนบุคคลในกรุงฮานอย และนอกจากนั้นรัฐบาล เวียดนามยังให้ชาวเวียดนามเชื้อสายจีนย้ายไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Zone: NEZs) ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าห่างไกลอยู่ติดกับพรมแดนของเวียดนามกับกัมพูชาและไม่เหมาะสมแก่การ อยู่อาศัย²⁸ ส่งผลให้ชาวเวียดนามเชื้อสายจีนต้องอพยพหนีออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก

โดยในระหว่างต้นเดือนเมษายนถึงกลางเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1978 มีจำนวนชาว เวียดนามเชื้อสายจีนอพยพข้ามพรมแดนไปยังประเทศจีนประมาณ 50,000 คน²⁹ ในช่วงเวลานี้มี จำนวนของชาวเวียดนามเชื้อสายจีนอพยพออกจากเวียดนามเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และเมื่อมี จำนวนเพิ่มขึ้นถึงประมาณ 200,000 คน จีนก็ได้กล่าวโทษเวียดนามว่า “จากการกระทำที่ป่าเถื่อน ต่อชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเวียดนาม เวียดนามจะต้องรับผิดชอบกับสิ่งที่ตามมาจากการกระทำที่นำ ละอายของพวกเขา” และความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็มาถึงจุดแตกหักในวันที่ 12 พฤษภาคม ค.ศ.1978 เมื่อจีนประกาศอย่างเป็นทางการในการตัดสินใจยกเลิกความช่วยเหลือจำนวน 21 โครงการต่อเวียดนาม ส่งผลให้เวียดนามปฏิบัติอย่างรุนแรงต่อชาวจีนในเวียดนามมากขึ้น

จากความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้ชาวจีนในเวียดนามพยายามหนีออกนอกประเทศมาก ยิ่งขึ้น โดยในวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ.1978 รัฐบาลจีนได้ประกาศแต่ฝ่ายเดียวอย่างเป็นทางการ ในการส่งเรือ 2 ลำไปที่ไฮฟองและโฮจิมินห์เพื่อรับชาวจีนกลับประเทศ และในวันที่ 30 พฤษภาคม ค.ศ.1978 จีนได้บอกแก่เวียดนามว่า สืบเนื่องจากภาวะที่จีนต้องดูแลชาวจีนที่อพยพ ซึ่งมีจำนวน

²⁷ Nguyen Manh Hung, “The Sino-Vietnamese Conflict: Power play among Communist Neighbors,” *Asian Survey* XIX, 10 (October 1979):1041.

²⁸ Sheldon W.Simon, “China, Vietnam and ASEAN: The Politics of Polarization,” *Asian Survey* XIX, 12 (December 1979): 1174-1175.

²⁹ Joyce K.Kallgren, “China in 1978: The New Long March,” *Asian Survey* XIX, 1 (January 1979): 7.

มาก จีนจึงต้องถอนความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่ให้แก่เวียดนามจำนวน 51 โครงการ³⁰ ส่วนทางการเวียดนามก็ได้กล่าวว่า การกระทำดังกล่าวของจีนเป็นการกระทำที่ไม่เคารพเอกราชทางดินแดนของเวียดนาม นอกจากนี้เวียดนามยังกล่าวหาจีนว่า เป็นผู้ปลุกปั่นยุยงให้ชาวจีนในเวียดนามกระด้างกระเดื่องก่อความไม่สงบ และในช่วงนี้ทั้งสองฝ่ายต่างกล่าวโทษกันไปมา

อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็ได้แสดงเจตจำนงในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการเจรจากับจีน แต่ข้อเสนอดังกล่าวก็ไม่ได้รับการตอบรับจากจีนแต่อย่างใด ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างสองประเทศมีความตึงเครียดมากขึ้น โดยเวียดนามกล่าวหาจีนว่า แสวงหาความเป็นเจ้าในภูมิภาคโดยผ่านทางชาวจีนโพ้นทะเล และจากความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้จีนยกเลิกโครงการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจทั้งหมดที่ให้แก่เวียดนาม³¹ นอกจากนี้จีนยังได้ขับไล่นักศึกษาชาวเวียดนามออกจากประเทศ และเรียกร้องให้เวียดนามปิดจุดผ่านแดนในบริเวณที่อนุญาตให้ชาวจีนหลบหนีออกนอกประเทศ รวมทั้งเรียกร้องให้เวียดนามปิดสถานกงสุล 3 แห่งที่เมืองหนานหนิงคุนหมิงและกว่างโจว โดยอ้างว่าเป็นเพราะเวียดนามไม่ยินยอมให้จีนจัดตั้งสถานกงสุลที่นครโฮจิมินห์ ดานังและไฮฟอง ซึ่งเวียดนามได้ตอบโต้โดยการสั่งให้ระงับการบินระหว่างคุนหมิง-ฮานอย-พนมเปญ

อย่างไรก็ตาม ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นดังกล่าวก็มีท่าทีที่จะลดความรุนแรงลงโดยในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1978 เมื่อจีนยอมรับข้อเสนอของเวียดนามที่จะให้มีการประชุม เพื่อแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี โดยการประชุมจัดขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1978³² เมื่อตัวแทนของทั้งสองประเทศพบกันที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม เพื่อถกเถียงถึงปัญหาดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม เวทีการประชุมดังกล่าวก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างกล่าวโทษซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ความขัดแย้งยังคงรุนแรงอย่างต่อเนื่อง

และสัญญาณบอกร้ายของความสัมพันธ์จีนและเวียดนามก็เกิดขึ้น เมื่อเครื่องบินของจีนละเมิดน่านฟ้าของเวียดนาม และกองทัพปลดแอกประชาชน (People's Liberation Army) ได้ดำเนินการล้อมรบบตลอดแนวพรมแดน ส่งผลให้ความตึงเครียดทวีความรุนแรงมากขึ้น นอกจากนี้จีนยังได้เคลื่อนกองกำลังของตนประชิดพรมแดนจีน-เวียดนามตลอดเวลา โดยในช่วงนี้มีการ

³⁰ Ramses Amer, "Sino-Vietnamese Normalization in the Light of the Crisis of the Late 1970s," *Pacific Affairs* 67, 3 (Fall 1994): 361.

³¹ William J. Duiker, *China and Vietnam: The Roots of Conflict*, p.75.

³² Joyce K. Kallgren, "China in 1978: The New Long March," *Asian Survey* XIX, 1 (January 1979): 8.

กล่าวหามากมายจากเวียดนามถึงการละเมิดพรมแดนเวียดนามของจีน รวมทั้งเหตุการณ์ที่ยามรักษาการณ์ตามพรมแดนของจีนสังหารยามรักษาการณ์ตามพรมแดนของเวียดนาม 2 คน และยังจับกุมนายทหารเวียดนาม 1 นายขณะกำลังปฏิบัติหน้าที่ และความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ.1978 เมื่อชาวจีนหลายพันคนได้อพยพเข้าไปอยู่ในหุบเขาบริเวณพรมแดน และเปิดฉากการยิงต่อสู้กับกองกำลังอาสาสมัครติดดินแดนของเวียดนาม นอกจากนี้ จีนยังได้ปิดเส้นทางรถไฟที่เชื่อมต่อกันภายใน 48 ชั่วโมง และในวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ.1978 ถนนที่เชื่อมต่อพรมแดนรวมทั้งถนนด้านพรมแดนที่มุ่งสู่ “ประตูมิตรภาพ” ก็ถูกปิดลง และช่องเขาลางเซิน ซึ่งเคยเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ที่จีนใช้เดินทัพบุกเวียดนามมาตั้งแต่ 2,000 ปี ก็กลับกลายเป็นฐานเรดาร์ของจีน ดังนั้น กรณีพิพาทชาวเวียดนามเชื้อสายจีนกับการระงับโครงการความช่วยเหลือที่มีต่อเวียดนามในปี ค.ศ.1978 จึงถือเป็นจุดเปิดเผยของความขัดแย้งที่แอบแฝงระหว่างจีนกับเวียดนาม

ค) การรุกรานและการยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม ความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชานั้น มีสาเหตุมาจากหลังสิ้นสุดสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 เวียดนามมีความปรารถนาที่จะสร้างอิทธิพลให้แก่ตนในอินโดจีน โดยการสถาปนา “สัมพันธภาพแบบพิเศษ” กับกัมพูชาและลาวที่เป็นศัพท์ใหม่ที่ใช้แทนที่ “สหพันธรัฐอินโดจีน” โดยเวียดนามถือว่า สามประเทศในอินโดจีนมีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่เอื้ออำนวยในการพัฒนาร่วมกันทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร ในทางเศรษฐกิจเวียดนามถือว่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม มีวิถีชีวิตในทางเศรษฐกิจร่วมกัน ส่วนในทางการเมืองก็ต้องมีระบบการเมืองคล้ายกัน มีนโยบายภายในและภายนอกสอดคล้องกัน ส่วนในด้านการทหารก็ต้องมีระบบความมั่นคงร่วมกัน³³ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนั้นในข้อเท็จจริงได้เคยเกิดขึ้นในปี ค.ศ.1930 เมื่อโฮจิมินห์ผู้นำเวียดนามได้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน เพื่อหวังให้เป็นองค์กรกลางของพรรคคอมมิวนิสต์ในลาว กัมพูชา และเวียดนาม³⁴ แต่พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนดังกล่าวก็เป็นเพียงพรรคการเมืองของเวียดนามเท่านั้น อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวได้เกิดขึ้นมาอีก เมื่อลาว กัมพูชา และเวียดนามเป็นอิสระจากการปกครองของฝรั่งเศส เวียดนามก็ได้แสดงความปรารถนาในการก่อตั้งสหพันธรัฐอินโดจีนขึ้นมาอีก แต่แนวคิด

³³ เขียน ธีระวิทย์, “กัมพูชากับปัญหาการต่อสู้กับชนาเคนของลัทธิจักรวรรดินิยม,” *วารสารสังคมศาสตร์* 19, 4 (ธันวาคม 2525): 46.

³⁴ Gareth Porter, “The Sino-Vietnamese Conflict in Southeast Asia,” *Current History* 75, 442 (December 1978): 194.

ดังกล่าวก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากในการประชุมเจนีวา ค.ศ.1954 มีการสรุปข้อตกลงเจนีวา ให้สามประเทศในอินโดจีนทั้งลาว กัมพูชา และเวียดนาม เป็นเอกราชซึ่งกันและกัน แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เวียดนามก็ยังคงพยายามแสวงหาหนทางสร้างอิทธิพลของตนทั้งในลาวและกัมพูชา

ในกรณีของลาวนั้น เวียดนามยังคงมีอิทธิพลในลาวอยู่ ดังจะเห็นได้จากในวันที่ 18 กรกฎาคม ค.ศ.1977 เวียดนามและลาวได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือซึ่งมีระยะเวลา 25 ปี³⁵ โดยเวียดนามได้ให้ความช่วยเหลือทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารแก่ลาว นอกจากนี้ยังสามารถกองกำลังทหารเวียดนามประมาณ 50,000 นายทั่วทั้งประเทศลาวอีกด้วย³⁶ ส่วนในกรณีของกัมพูชานั้น หลังจากการสิ้นสุดของสงครามเวียดนาม อิทธิพลของเวียดนามในกัมพูชาก็ค่อยๆ ลดลง ประกอบกับการได้รับชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ของกัมพูชาที่นำโดยนายพอลพตผู้นำเขมรแดงที่สามารถล้มล้างรัฐบาลลอนนอล (Lon Nol) ที่เป็นรัฐบาลหุ่นเชิดของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้กัมพูชายังได้ขับไล่ทหารเวียดนามออกนอกประเทศ และยังมีกรณีพิพาททางพรมแดนระหว่างกัมพูชากับเวียดนามอีกด้วย

จากการที่เวียดนามไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างอิทธิพลในกัมพูชา ส่งผลให้ทั้งสองประเทศมีความขัดแย้งกันมาตลอด จนกระทั่งวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ.1977 เมื่อกัมพูชาได้ประกาศระบับความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามเป็นการชั่วคราว และกล่าวโทษเวียดนามว่าแทรกแซงและก่อความไม่สงบภายในกัมพูชา โดยมีเจตนาที่จะครอบครองดินแดนกัมพูชาและต้องการเป็นมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้ทั้งสองประเทศสู้รบกันอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของความเกี่ยวข้องกับจีนนั้น ความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามในประเด็นของกัมพูชาได้แอบแฝงมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 เมื่อเวียดนามได้รับผิดชอบในการจัดตั้งกองทัพปลดปล่อย ในระยะก่อนหน้าที่เดียนเบียนฟูจะถูกทำลายไม่นาน พลพรรคเหล่านี้ส่วนใหญ่ระดมมาจากชาวกัมพูชาเชื้อสายเวียดนาม ซึ่งในเวลาต่อมาเวียดนามก็ได้แสดงออกอย่างชัดเจนที่จะผลักดันให้กลุ่มคนดังกล่าวเข้ากุมอำนาจในพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา ควบคู่ไปกับการเดินแค้นทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น การที่เวียดนามผลักดันที่ประชุมเจนีวาให้ยอมรับสิทธิของตนในการคงไว้ซึ่งฐานที่มั่นในดินแดนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา ทั้งนี้เพื่อผลในการดำเนินยุทธศาสตร์ในวันข้างหน้า อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามได้เกิดขึ้น เมื่อนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลของจีนในขณะนั้นได้คัดค้านและไม่เห็นด้วยอย่างเด็ดขาดกับข้อเสนอของ

³⁵ Bernard K.Gordon, "The Third Indochina Conflict," *Foreign Affairs* 65, 1 (Fall 1986): 69.

³⁶ Alexander Woodside, "The Breakdown in Sino-Vietnamese Relations," *Pacific Affairs* 52 (1979): 386.

เวียดนาม ส่งผลให้เวียดนามไม่สามารถผลักดันที่ประชุมได้³⁷ และในช่วงนี้ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับเวียดนามมีความตึงเครียดมากขึ้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับจีนกลับดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากหลังจากเขมรแดงครองอำนาจในกัมพูชา ในเดือนเมษายน ค.ศ.1975 วิทยุพนมเปญก็ได้แถลงว่า “ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของกัมพูชาคือ ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนจีน”³⁸ และในช่วงกลางปี ค.ศ.1975 เมื่อเขมรแดงสามารถประสบชัยชนะในการปลดแอกกรุงพนมเปญแล้ว กัมพูชาก็ได้รับความช่วยเหลือทั้งทางเศรษฐกิจและทางทหารจากจีนมากยิ่งขึ้น โดยในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1975 จีนได้ให้ความช่วยเหลือกัมพูชาในการสร้างท่าเรือสีหนุวิลล์ (Sihanoukville) และก่อสร้างโครงการอื่นๆ และในเดือนสิงหาคม จีนก็ได้ให้ความช่วยเหลือโดยการส่งเรือของกองทัพเรือ 2-3 ลำไปช่วยเหลือกัมพูชาในกรณีความขัดแย้งของกัมพูชากับเวียดนาม บริเวณเกาะพู คว็อก (Phu Quoc) และเกาะโต ชู (Tho Chu) ดังนั้น ในช่วงนี้จีนและกัมพูชาจึงมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นเป็นอย่างมาก และในช่วงกลางปี ค.ศ.1977 ขณะที่กัมพูชากับเวียดนามขัดแย้งและปะทะโจมตีตามพรมแดนกันอย่างหนัก พลพรรคผู้นำเขมรแดงก็ได้เดินทางไปเยือนจีน และได้กล่าวโจมตีเวียดนามอย่างเปิดเผยว่า “เวียดนามกำลังขยายอำนาจในอินโดจีน” และจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างจีนกับกัมพูชาในครั้งนี้ จึงถือเป็นเครื่องบ่งชี้แก่เวียดนามว่า จีนได้ละทิ้งความเป็นกลางในกรณีความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็ยังคงแสวงหาหนทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับกัมพูชาอย่างสันติวิธี โดยในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1978 เวียดนามได้เสนอข้อเสนอสันติภาพ (three-point peace proposal) 3 ข้อ ได้แก่³⁹

1. ให้มีการหยุดยิงและถอนกำลังของทั้งสองฝ่ายออกจากแนวพรมแดน 5 กิโลเมตร
2. ให้มีการประชุมเพื่อจัดทำสนธิสัญญาในการเคารพและไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน
3. ให้มีการแก้ปัญหาพรมแดนโดยอยู่บนพื้นฐานของการเคารพในบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน

³⁷ ภาวดี ทรงประเสริฐ, “การแผ่อำนาจของเวียดนามในกัมพูชา,” *เอเชียปริทัศน์* 1, 1 (ต.ค.-ธ.ค.2522): 7.

³⁸ Hemen Ray, *China's Vietnam War*, p.62.

³⁹ Gareth Porter, “The Sino-Vietnamese Conflict in Southeast Asia,” *Current History* 75, 442: 196.

นอกจากนี้เวียดนามยังได้ส่งสำเนาของข้อเสนอสันติภาพดังกล่าวไปให้แก่ประเทศสมาชิก ขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (non-aligned movements: NAMs) และเคิร์ต วาลด์เฮม (Kurt Waldheim) เลขาธิการสหประชาชาติ เพื่อเรียกร้องให้สหประชาชาติจัดทำและเผยแพร่ข้อเสนอ ดังกล่าวให้เป็นเอกสารที่เป็นทางการของสหประชาชาติ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวก็ได้รับการ ปฏิเสธจากกัมพูชา ดังนั้น จากท่าทีที่แข็งกร้าวของกัมพูชา ส่งผลให้เวียดนามกล่าวหาจีนว่า เป็นผู้ปลุกปั่นรัฐบาลพอลพตในการต่อต้านเวียดนาม โดยวิญฮานอยได้กล่าวว่า “รัฐบาลกัมพูชา เพียงลำพังนั้นไม่สามารถต่อต้านการรณรงค์ของเราได้ และในปัญหาความขัดแย้งกัมพูชาและ เวียดนามนั้น จีนได้ให้การสนับสนุนกัมพูชาอย่างเต็มที่” ขณะที่จีนก็กล่าวหาเวียดนามว่า “กำลังครอบงำกัมพูชาให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐอินโดจีนภายใต้การครอบงำของเวียดนาม และหลังจากนั้นหลี่เซียนเนียนรองนายกรัฐมนตรีจีนได้แถลงว่า “การที่จีนต่อต้านแผนการก่อตั้ง สหพันธรัฐอินโดจีนนั้น ถือเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์จีนและเวียดนามมีความ ตึงเครียด”

ในขณะที่จีนให้การสนับสนุนด้านอาวุธและเทคนิค รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทางทหารแก่กัมพูชา เวียดนามก็ยิ่งทวีความใกล้ชิดกับสหภาพสหภาพโซเวียตมากขึ้น โดยเวียดนามได้เข้าเป็นสมาชิก สมัชชาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ (Council for Mutual Economic Assistance: COMECON) ซึ่งเป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีสหภาพโซเวียตเป็นแกนนำในวันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ.1978 และได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างเวียดนามกับสหภาพ โซเวียต (Treaty of Friendship and Cooperation) ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ.1978⁴⁰ ขณะที่ ความสัมพันธ์กัมพูชาและเวียดนามมีความตึงเครียดอย่างรุนแรงนั้น เวียดนามได้สนับสนุนให้มีการ จัดตั้ง “แนวร่วมแห่งชาติเพื่อการกู้ชาติกัมพูชา” (Kampuchean National United Front For Nation Salvation) ซึ่งแนวร่วมดังกล่าวภายใต้การสนับสนุนของกองทัพเวียดนามได้แทรกแซงและ เข้าใจตีกัมพูชาแบบสายฟ้าแลบในวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ.1978⁴¹ จนสามารถมีชัยชนะและ ยึดครองกรุงพนมเปญได้ในวันที่ 7 มกราคม ค.ศ.1979 จากการสนับสนุนของเวียดนามในการ โค่นล้มรัฐบาลพอลพต ซึ่งจีนได้ให้การสนับสนุนอยู่นั้น ทำให้จีนมองว่า เป็นการทำลายเกียรติภูมิ และเป็นการทำลายต่ออธิปไตยของจีนในภูมิภาคเป็นอย่างมาก

⁴⁰ Oskar Weggel, Hamburg, *Round Table: Crisis Region Indochina-Causes and Effects* (Jakarta, March 1981), p.1.

⁴¹ Bernard K.Gordon, “The Third Indochina Conflict,” *Foreign Affairs* 65, 1: 66.

สรุป

จากพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม ตั้งแต่สถาปนาความสัมพันธ์ ในปี ค.ศ.1950 จนถึงเกิดความขัดแย้งกันถึงขั้นสูงสุดในปลายทศวรรษ 1970 สามารถอธิบายได้ว่า ตลอดระยะเวลาของการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามนั้น เริ่มต้นด้วยความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนม ในฐานะมิตรประเทศที่มีสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ร่วมกันมายาวนาน อีกทั้งยังมีอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประเทศชาติที่คล้ายคลึงกัน มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลเปรียบเสมือนสหภาพพี่สหายน้อง จนถือได้ว่าความสัมพันธ์จีนและเวียดนามในช่วงนี้เป็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็มีปัจจัยต่างๆ ที่นำไปสู่ความคลางแคลงใจซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เช่น กรณีจุดยืนของจีนในการประชุมเจนีวาและบทบาทในการดำเนินความสัมพันธ์กับนานาประเทศ กรณีท่าทีของเวียดนามในกรณีความขัดแย้งของจีนกับสหภาพโซเวียต เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทั้งสองประเทศจะมีความคลางแคลงใจซึ่งกันและกัน แต่จีนและเวียดนามต่างยังคงพยายามรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันอยู่เสมอ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามได้ชัดเจนขึ้นในปลายทศวรรษ 1970 เมื่อจีนและเวียดนามมีความขัดแย้งกันในหลายกรณี ได้แก่ กรณีพิพาทเรื่องพรมแดนและการแย่งชิงกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ กรณีพิพาทชาวเวียดนามเชื้อสายจีน (ชาวฮั่น) และกรณีการที่เวียดนามรุกรานกัมพูชาซึ่งเป็นพันธมิตรของจีน และจากความขัดแย้งดังกล่าว จึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างจีนกับเวียดนามกลับกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรงที่สุดตั้งแต่ทั้งสองสถาปนาความสัมพันธ์ร่วมกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย